

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 6.

У НОВОМ САДУ 7. ФЕБРУАРИЈА 1885.

ГОД. I.

ПУСТА ТВРДИЊА.*)

(ЈУЛИЈЕ ВАРШАЊИ.)

Вене, вене, гине мирисаво цвеће —
 Јесењи облачак с тугом на њ' га слеће,
 Док удари киша, удари студ љути
 Те зелено лишће у дал два пожути.

И за мало, лишће све је пало доле,
 Не опија више мирис руже голе;
 Свет ће ускрнути, биће опет лета,
 Али лањска ружа више не процвета.

Тако згине свака ружа мирисава,
 Прогута је тешка тама заборава;
 Је-л' и била кадгод, не зна нико живи,
 Само гдеад можда у причи оживи.

Гледај онај градић врх брега зелена!
 И ту беше ружа, сад заборањена:
 Пуст град ми је прич'о једно летње вече,
 Ох, да слатке приче, што ми градић рече!

Што сам онде чуо, ил' ми с' само снило,
 У грудима мојим у песму се слило...
 К'о да и сад слушам, где прича камење
 За жарко волење — несретно волење.

*

Пуст обраст'о травом, остављен одавна,
 У Нограду, покрај сеоца неславна
 Дуже с' „пусти градић“ — опште име то је —
 Нико о њем не зна осим приче моје.

Хеј, како је негда та тврђава сјала.
 Док је верност још у женским грудма цвала,
 И док мушки беху телом, душом прави,
 Не ко сада што их сваки ветрић страви.

Све на граду беше од злата, алама,
 Сад таког зидања већ више и нема, —
 Гдегод камен који од злата је био,
 Путник, кад би прош'о, свак се заносио.

Да, с поља је била светлост превелика...
 Но је-л' и у граду била иста слика?
 Собе... све је сјајно, само нешто није:
 Срце лепе ћерке Андре Римоције.

Њено ј' срце мрачно. Ал' нико не гледи,
 Како вреле сузе квасе образ бледи...
 Што је другим радост, њој је кобна рана
 — Ових дана треба да буде венчана.

По сјајној дворани хода, нешто снује...
 Црна свила такој тузи доликује;
 До пода јој висе распуштене власи,
 Узбуђене груди дижу с' к'о таласи.

... Боже, па да туга бар убити знаде...
 Чим си процветао, врте моје паде!
 Боније је моје срце, него пуна,
 Кад је оштри ветар са гране очупа.

Сад подупре главу руком, п' онда приста...
 Мисли су јој црне као поноћ иста.
 Све залуд — отац је срца каменог
 А она не може... не воли овога.

Само оног једног знаде њена душа —
 Ал' отац је отац, треба да се слуша.
 Преко чела јој се наукоше боре,
 И уздаси сад тек сташе да је море.

Лоште седам дана, па сватови ето...
 Око ње је бели њен голуб облет'о;
 Она га ухвати, љубити га стаде,
 Исприча голубу своје горке јаде.

Разум'о је голуб оне вреле сузе
 Те прозор, те врата облетати узе,
 Док се Анка сети, те написа, шта ће...
 И голуб се вину, а већ зна, куда ће.

*) Овај је спев добио награду од 100 дуката, коју је расписала „угарска академија наука“.

На прозору Анка седи, чека млада,
Данас, сутра натраг голубу се нада;
Сузним оком гледа у широко поље:
Где си, пошто, где си, жур' се, жури боље!

Трећи пут је сунце сишло да почива,
Лепа Анка чека, бледа, жалостива...
Ноћни ветрић пири, шушти суво грање,
У тишини с' чује — Анкино јецање.

* * *

Прелет'о је голуб горе и долине,
Нигде не стајући да мало почине;
Узалуд га мами шума густим грањем,
Залуд поток зове тихим шапутањем.

А мог'о је чути, кад је шума звала:
Сићи, одмори се, луда тицо мала!
И мог'о је чути и поточић мио,
Кад је вик'о: Зар још ниси ожеднио?!

Залуд вика... Преко долина и гора
Летео је голуб увек без одмора,
И... ал' нуто јада... ловац, ох, зле коби!
Смртоносна стрела верно тиче доби.

Паде из висина... Бујна крв се просу
На цвеће, на траву, на јутарњу росу.
Врисну тужна шума, а поток је прати,
— А девојка чека, неће дочекати.

*

Лепа Анка седи, давно ј' уранила,
Црна свила још је већма поцрнила,
И опет је јутро, већ четврто, боже!
Лепа Анка једва већ плакати може.

Пред прозори хода, уздахе стежући,
Ал' је спази Дели, паж у њиној кући,
Па је жали... њему не би било много
Живот дати, кад би њу разведрит' мог'о.

Љубавнога жара пуне су му груди,
Ал' њој то изрећи... не сме да с' усуди.
Сад ће, мисли, рећи, п' онда опет не сме, —
Најпосле се сети, прихвати се песме.

Па запева слатко из дубине душе,
К'о што пева славуј, к'о што зефир душе;
У песми је каз'о, колико га боли,
У песми је каз'о, кол'ко Анку воли.

Кад зачула Анка, грли верног Дели:
„Моме Имри, дакле, хоћеш ићи, је-ли...
Мом Имри да кажеш, шта му млада страдам,
Мом Имри да кажеш — да му с' одмах надам.“

Верни Дели ћути, у себи се бори,
Воли, што му збори, ал' не шта му збори;
Но се опет свлада, — узја коња лака
И појезди као муња из облака.

На прозору Анка седи, чека млада,
Данас, сутра натраг Дели-у се нада,
Сузним оком гледа у широко поље:
Где си, Дели, где си, жур' се, жури боље!

Опет сунце трипут сиђе да почива —
Лепа Анка чека, бледа, жалостива;
На горњем чардаку седи у самоћи,
Сутра дан јој ваља на венчање поћи.

У мрачноме врту шушкање се чује
И Анки у срцу чудно одјекује, —
Ноћни ветрић пири, шушти суво грање,
У тишини с' чује — Анкино јецање.

* * *

Јурио је Дели, куда му је мета,
Брда, доле, воде, 'нако тек прелета, —
Од једном, у шуми, сред густога хлада,
Препречи му пута вила... цура млада.

Па гледа у момче, лепоту му куне,
А бисерних суза очи су јој пуне,
И уснице рујне дрћу јој од страсти,
— Млади Дели стаде... већ је хтео пасти.

„Ох, сићи се, сићи, прелепи витеже,
Буран осећај ме ево, за те веже;
Сићи, да те грлим рукама пребелим,
Сићи, да те љубим мојим устма врелим.“

Млади Дели већ... већ... хтео је да падне;
Ал' се брзо сети оне Анке јадне;
Те мамузом удри свога хата љута,
А вилинску цуру остави крај пута.

Тако ј' опет иш'о, но гле нова јада:
Оружан га витез заустави сада:
„Госпођино писмо таки дадер мени,
И к'о олуј одмах де натраг окрени!“

— „Недам писмо! Натраг окренут не могу!
— „А ти трзај копље и помол' се богу!“
Јетан... два... коњ клече, копље маха доби...
Оштро гвожђе пажу верне груди проби.

Ал' гле! Витез паде! — Сад се паж дохвати,
Мамузама поче хата ударати.
У грудма му виси гвожђе закрвано,
Ал' он мети жури, сад је гвожђе ма'но.

Блед-блеђан је био, кад стиге до града;
Но да видиш црна јада изненада:
Сав град стоји повит црно-жалостиво
И црн барјак горе тугу је казив'о.

— „Еј, Имра Хосаки, где си, ходи мало!...“
На то га је све сад тужно погледало:
,Имра не мож' доћи, момче непознати,
Имра спава, не ће више ни устати.

Код Варне је био у крвавом боју.
Био се за краља, за народност своју,
Био се јуначки, првима на челу,
Код Варне је прос'о своју крвцу врелу.'

На ове је речи паж тешко уздан'о —
Па трже из груди гвозђе закрљано...
Још једном уздахну, ништа не изусте,
Па се онда мртав доле с коња спусти.

* * *

Анка седи, чека, плаче целе ноћи,
Још се нада, да ће Дели натраг доћи, —
Већ и поноћ пређе, већ се развијава,
Ал' Анки не свити, њој се сад смржава.

На ведром се небу лак облачак диже,
Ветар све је тиши, што је данак ближе,
На једанпут читав исток порумени,
Помаља се сунчев зрачак позлаћени.

Ал' Анка румена више неће бити,
На њу је сад пао мрак вековечити;
Сунце није топло, нит' те снаге има,
Да измами осмех на њеним устима.

Будимљешта.

... Већ се купе свати. Младожења с' криви,
Пуне су му груди осећаја живи', —
А невеста бледа, као самрт права,
К'о да јој је погреб, не да се венчава.

Још једанпут... још сто пута се окрете,
Уморни погледи у даљину лете...
„И баш не ће доћи... просто му не било!
Сад све једно, ма се небо разрушило.“

Венчаше се... Поче жалосно весеље —
На Анку не гледе, на јаде јој веље;
Момчадија лака на игру се диже
И свак тражи, да је своме злату ближе.

Попевке се чују а кикот се ори,
О старом јунаштву теку разговори;
Разлеже се песма, хуји свирка лена...
Не гледе, што Анки бол срце расцена.

* * *

Свод небески руди. Сунце лице мије...
Зрак пада на прозор Андре Римоције,
Бели Анкин кревет до прозора ту је,
Кревет лепу Анку — мртву показује.

* * *

То је било давно. Данас града нема,
Остала је само развала голема,
На развалинама тихи ветар дува,
Тихи ветар бајку од прошлости чува.

Једно летње вече спрам месеца бледа
Све ми ово онде ветрић приповеда;
Помњиво сам слуш'о хујање му мило,
Хујање с' у мени песмом претопило.

Б. Бранчић.

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Пред меаном све се праши, играју „велико коло“. Честити лоле, бекрије, „проши“, прошке и стидљиве, све је то у једном заносу игре; поскочица лепша лепшу стиже.

Пела са другом пролази онуд, после стане мало даље од кола, да је какве пијане лоле у коло не увуку, јер као „кнегиња“ не да се ма од којегког натресати. Она баца око на Босиљку и Милоша, како играју и с киме. Милош се дохватио ласа лепе једне девојчице, па игра као бесан. Кад се Пели то досади, врати се натраг, па опет на клупу, да продужи разговор, где је конач прекинут.

Донде се Танасије забавља у трему са Заријом.

— Благо теби, Танасије, ти си баш срећан, најбољи газда у селу, вели Зарија.

— Та све би, буди богу фала, добро било, само да сам здрав.

— Иди, Танасије, ти болестан? Видиш ли се, како си црвен као муљало, па каква ти је трбушина?

— Баш то не ваља, зато ме и гуши нешто, и боде, сад у прсима сад опет у бокових; и док ми крв не пунте у ово доба, није ми добро.

— То су шуљеви. —

— Знам, да су шуљеви, ал да ми их је гдегод ухватити, сад су овде, сад онде.

— Знаш, шта каже Влајко врач, да шуљеви по целом телу трче, не видиш их, ал их осећаш.

— Та то и јесте ђаво, зато ћу опет морати крв пустити.

— Зашто се не даш трги од Влајка?

— Та трео ме је већ, слабо то помаже, после два три дана опет се враћа, морам крв пустити.

— Чујеш, Танасије, да ти паметну кажем. И ја нешто знам, и ја нисам био бадава и кишбиров и пандур и кмет и одборник. Кад сам био пандур, наш је судач био болестан, нешто му фалило, као сад теби, па ме повео собом у Будим у купатило. Ту сам добро проживио. Одсели смо у кући баш где је купатило, доктор је судцу казао, да се много купа, а да мало једе и пије. Зато су му опет из биртије доносили јела сијасет, какве ту телетине, па ил није смео ил није могао да једе, ја сам све место њега смирио. Бавили смо се ту кроз цело лето, па сам ту научио и нешто немачки, знам помало и говорити, ал разумем све. Па гдекоје ми речи и сад не иду из главе. Тако кад судач разговара у соби са неким познатим, који је долазио к њему сваки дан, а то је био по свој прилици доктор, па би тај нуз сваку трећу рекао „цу бајшпил“, па ми се та реч тако утубила у главу, да ми више из ње није ни излазила, па зато и ја сад тако мешовито говорим, нуз чисту српску реч морам да мешам „цу-бајшпил“, и тако ми после и наденули име „цу-бајшпил“, но ја за то не хајем; да су они били онде, где ја, и они би тако говорили. Но сад да ти кажем крај. Кад смо се кући вратили, а мој ти судач сасвим здрав, изгубио трбушину, у бокових никаква бола, као новорођен. Тамо да идеш, Танасије.

— То ми говорио и наш попа, да се онде многи од тог излечише, ал како бих ја ишао онамо? Прво скуп је онде живот, па не могу толику кућу оставити.

— Окај се тог! Ти немаш новаца? А ко ће онда имати? Па имаш доста чељади, ја на твом месту ишао бих онамо.

— Па не знам, куд се иде?

— А на шта су дамшићи и ајзлибани, можеш куд хоћеш, па управо онамо.

— Па кажи ми, како?

— Ја бих ишао најпре дамшићем; доћићеш до дравског ушћа; извадиш билету, уђеш у лађу па те право тамо однесе.

— Па кад тамо стигнем, шта ћу онда?

— Лађа стаје најпре на лево у Будиму, па онда се окреће Пешти. Како из лађе изиђеш, а ти ћеш завити на лево покрај Дунава, па тако иди управо; кад избројиш три оченаша, а ти ћеш видети покрај Дунава једну велику дугачку кућу, за леђи јој велико каменито брдо, до ње једна кућа а цигани онде увек у то доба свирају. Ућићеш у ту кућу, видићеш онде народ, где улази и излази из купатила, па се само туд шетај, наићићеш на каква Србина ил Шокца, који српски говоре; чућеш, па их ослови, питај, где се може за те стан добити. Је си л' ме разумео?

— Јесам; но како ћу онде с народом говорити, кад друга језика не знам?

— Кажем, наићићеш онде, који знају говорити; сви ти сокаци онде зову се рацка варош, зато, што су онде негда живили сами Срби и Шокци, а Шокци су тако као ови наши у Шлавонији, само овде што се зову Шлавонци, а онде Раци. Добри људи, као свуд наши, па ту има још и нешто српске господе и Грка, а ту је близу и красна српска црква, можеш ићи тамо недељом и свецем. Па баш пред црквом рибања пијаца, да се рибом по вољи наситиш. Кад си једаред онде, све лако иде.

Танасије размишља.

— Лепо говориш, Зарија; док се промислим, може бити, да ћу још ићи, а ти би ме још већма убавестио, пре нег што би онамо пошао.

Разговор им пресече Пела; она се на клупи већ исприповедала, а и друге се дигле да иду кући; време је вечери.

Пела хукне у трем.

— Шта, вас двоје још се разговарате?

— Ето тако мало диванишемо; а како си ти тамо на твом дивану провела? запита Зарија.

— Како сам провела? Најпре сам гледала коло, видила сам, како игра Милош и Босиљка, и друге у колу. Бадава, нема таквих играчица и играча, каквих их негда било, па ни такве девојке, као што сам ја била, јел, баћа Зарија?

— Јест, и била си девојка, лепа, угодна, да ти у по села није било пара.

— Шта, у по села, ни у по Шлавоније, кад сам ја с мојим покојним Светозаром на каквој светковини поиграла.

— И то је цела истина, ал је то и био човек, најјачи, најлепши, и најпаметнији четник у целој Шлавонији, примети Зарија.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Ал га и уморила игра и вино сирмака, рече Пела па уздане. Жао јој за Светозаром, ма да је био сирма.

— Окај се, Пело, тог разговора, што је било било, сада треба гледати, шта ће одсада бити. Знаш, шта ми мало час рече Зарија? —

— Не знам, шта?

— Каже, да идем у купатило, тамо горе, чак у Будим, да ћу онде изгубити шуљеве; шта мислиш?

Пела се подбочи па се мисли.

— Па шта не би ишао, оно ће те до душе новаца стати, но хвала богу имаш доста, шта би од себе штедио?

— Право кажеш, промислићу се.

Тако су у разговору до поноћи провели, а Зарија се и засићен и напојен опрости од њих, штап у руку, па хајд лагано кући, месецина лепа, лако ће се до куће довући.

И Танасији доста, и њега Пела свуче, па задовољан, што је Спасов-дан тако лепо провео, легне и одмах заспи.

Пела као добра газдарица још ће кућу да обиђе, да види, шта чељад ради, да л' су сви полегали. Босиљка већ одавна лежи у једном вајату са снајом својом, која је за братом катаном удата, па јој човек није код куће, а млада је без питања отишла прва са сестром својом у коло, и ту је Босиљку дочекала, па се заједно и кући вратиле.

Млада та и Босиљка маћеху баш не воле; волеле би, да се отац по други пут није ни женио, па та сна баш и не да себи од Пеле заповедати, нити тражи у ње дозволе, кад куд иде.

Пела је била девојком извикана и спевана, па и док је удовица била. Млада и Босиљка све су то чуле, па млада никад јој није нарицала: мати. И нуто чуда, удовицом просили су је многи удовци, и то ваљане газде, а заврнула је мозак и Танасији, па је за њ и пошла, и зато се баш ни најмање не каје.

Пре нег што ће кућу обићи, свућиће Пела горњу хаљину и с главе све доле, па ће тако да надзире, је-л' ноћу у кући ред. Иде у шталу, ту слуга већ хрче, но све је у реду. Један велики гаров залаје, а за њим други, но глас им је радостан, мал да то није њихов ранитељ Милош. И доиста долази Милош, око њега се скупе гарови, облизују га, а он накривио шешир, образи му и спрам месеца црвени, види се, да је добро провео.

Милош греди управо вајату свом, запалиће лулу, још неће спавати, још је од кола узрујан.

Пела је баш у повратку, види, како Милош у вајат улази, чини јој се, када се мало и клати. Дође до прага вајатског, Милош не може да запали свећу, нестало жегица или их је изгубио.

— Шта је, лоло, дошао си кући?

— Дошао сам, ал сам жедан, сад да ми је од нашег, па ма бокалчић био, све ми грло пали то чивутско вино, а уста сува, када сам стипсе јео; дај, мати, мало вина.

— Но чекај ти, лоло, даћу ја теби, кад тако доцне долазиш; али данас ћу ти опростити.

Пела оде, донесе бокалић вина и ладне печенке.

Пела је знала, да је снаја мрзи, а и Босиљка; но она за то и не хаје, а најволије у кући Милоша, јер је послушан, њему све чини, угађа му. Да му је мати жива, не би му тако добро било.

Уђе у вајат, мете све на сто, и запаљену свећу; донесе му и жегице.

— Дед сад једи, рече Пела, а потапше га по плећих.

Милош седне на клупу за сто, прекрсти се па почне јести.

Пела седне до Милоша, опет га потапка.

— Јеткај, Милоше, да знаш, да ти ни код рођене матере не би било боље.

Милош једе а ништа не говори. Бог зна, куд му блуде мисли.

Пела само говори којешта и забавља га, но још му не ставља питања, како је у колу провео, даје му времена, да се засити, „млад, здрав момак — мисли Пела — искакао се, огладнио је.“

Кад се Милош заситио и вином залио, напуни лулу па запали.

Сад ће га Пела на испит.

— Дакле, момче, како си провео?

— Добро. — Милош се смеши.

— Па приповедај штогод, јеси ли највише играо са том малом Љубицом Свирчевом?

— Јесам.

— Видила сам те; одмах сам познала, да се волете; кад играш, кад узвикнеш у поскочицу, а ти главом се сагнеш, па јуриш к њој као коњиц, а она опет упаљеница на сваку поскочицу твоју најпре погледа теби у очи, па после као бајаги нице у земљу. Знам ја, како то иде, није ми бадава био први човек четник Светозар; ал му пара није било као ни мени. И ти ћеш бити на његову форму, само још за коју годину. Еј, Милоше мој, ја сам сад твоја

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

мати, а ти мој син. И ти си леп дечко, ал да си мене видио, кад сам још девојка била. Е па како се сад игра, па каква сам ја била не само девојка већ и млада. Као млада ишла сам у мало коло у вуненим ил цицовим хаљинама, на глави црвена свилена марама у шепут везана, а опет у велико коло — свилене хаљине, на глави златна капа. Имао ко шта на мени и видити. Кад сам играла, господа су у ме гледала као у какав урнек од женске. Ту су шамије, цеге све летале на мене. И отац се твој у мене загледао, и мислим, да није самном постидан. Но да те нешто питам, је-л, ти волеш ту Љубицу Свирчеву, није ружна девојка, само је за те мала; ипак је волеш, де, би ли је за жену узео, кажи ми право; је ли да је волеш, је ли да се милујете? Кажи ми право.

Кад то Пела изрече, наже се лактом на Милоша.

— Та волем је, ал не за право, с њом сам се још као дете играо, ма да сам о годину старији.

Милош удари песницом о сто.

— Та опет је волеш, видим, ал право ми кажи, би ли ти њу узео, да је само од твоје воље?

Милош опет песницом удари о сто, и насмеје се.

— Ха-ха! Ала си ти смешна, мати, а ко не би лепу женску волео? И ја је волем, но не могу је узети.

— А зашто?

— Зато, јер морам бити катана као мој бата, Иван. Кад у колу играм, сви ми пркосе и у поскочицама сви ми кажу, како ћу и ја бити катана као мој бата.

— Немој да си луд. Та ти си леп, здрав момак, да ти пара нема, исти ћеш бити као мој Светозар, зато те тако и волем.

Пела то изрече и опет га пљесне по плећих.

— Па онда отац не би ми ни дао узети је, сирота је, отац свирац — гајдаш, тражи он мени из најбоље задруге девојку, па што ћу сад?

Милошу говор иде већ потезе, очи успављене, од вина збуњен, већ не зна да прослови даље.

Уздане па ћути.

Пела гледи у младоросног пасторка задивљена. Лепо, свеже лице, прса му на широко испупчена, на њему фина ћерћели свилена кошуља, коју је Пела за њ дала ткати, — Пела погледом не може да се насити здравља у лепог младића.

Ма да је младост прешла, уздане и неотице баци поглед на дувар, где висе две контрафе, и то немачке, обе представљају млад и стар полупар, под једном контрафом потпис: „Wenn die Jugend wüsste, — под другом: „Wenn das Alter könnte“.

Те је контрафе Танасије купио јефтино на мунти, од заоставштине пређашњег натароша.

Пела не зна немачки, ал чини јој се, канда би то знала протумачити. Опет уздане.

Но већ је поноћ далеко за леђи. Милош јако поспан, Пела такођер дремовно узе свећу и оде управо свом старцу, који по прилици снева, како ће у купатило.

Сутрадан је Пела приповедала једној други, како је леп санак снила: играла је у колу са Светозаром и Милошем.

(Наставиће се)

ДВА АНЂЕЛА

ОД КОРНЕЛА УЈЕЈСКОГ.

Анђео мелодије.

Јеврејском харфом на облаци рујни'
У свету мира лелујам се сам,
Од суза мојих врелих, суза бујни'
Труну јој струне — кому да је дам?

Еј, где су они часи цар-песника,
Где дивни људи анђeosке ћуди,
Кам оне песме, онога поклика,
И сине звезде миљем да разбуди?

Ох, ја сам знав'о певца млађаного:
У ронском праху пузит' није ум'о

И пев'о ране тужног рода свога,
И клео кривце — тај ме је разум'о.

И кад му харфу ја дадох у руке,
Тако му вешто прсти заиграли,
И тако тужне измамљив'о звуке,
О! мртви су у гробу заплагали.

С јеврејском харфом на облаци рујни'
У свету мира лелујам се сам,
Од мојих суза врелих, суза бујни'
Труну јој струне — кому да је дам?

Мој анђео.

Под својим крилом земско згревам дете,
Не стрми славом ни песмом високо,
Ал ти је душе чисте, душе свете,
Срце му ј' нежно, на плач брзо око.

Подај му харфу, мелод'је анђеле,
Он твоје туге верним биће ехом,
С иољскога.

У његовом се крају не веселе,
У роду му је сваки осмех грехом.

Са плачним гласом нек се струне здруже,
Свог срца боле да у песме дева,
О! он је тужан, јер сви тамо туже —

Анђео мелодије.

Ево му харфе жаловне — нек пева!

Н.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

ок се Милић са Маром и Јулком весело разговарао и својим досеткама девојке често на смејање навео, док је Костић са неким сентименталним погледима Љубици говорио о позиву и тешком положају новинара, дотле је Дражић са глумачком лакоћом и вештином уплео Драгињу у жив разговор. Он да богме није ни слутио, да се разговара са девојком, којој је он узвишени идеал свију мушких врлина. Он је говорио њојзи о вечерњој забави, са лаким хумором цртао јој је испуљене типове, прелазео је вешто са тог разговора на обично варошко животарење, на филистарско појимање гдекојих грађана о свачем, што је са политиком, литературом и уметности у свези. И сад, кад је дошао на уметност, задржао се дуже време код ње, јер се и Драгиња живље интересовала за њу, него за остали разговор.

— Ви глумци живите управо два света, рече Драгиња, обичан и ванредан. Реците ми искрено, господине, у ком се свету боље осећате?

— Да вам искрено кажем, госпођице! одговори Дражић замишљено. Кад сам на позорници и кад се душом и телом уживим у своју улогу, онда и не мислим на овај обични свет; шта више, кад ступим у позориште, па у гардеробу, већ ме напушта интересовање за овај свет. Кад сам пак у друштву, а особито у овако пријатном — ту се Дражић поклонил Драгињи, која нагло порумени — онда опет и не мислим на позорницу, нити ми падају на памет они силни типови и карактери, у које се имам да претопим. Једино разговор о позоришту и о мојим бољим улогама хоће кад кад да ме изведе из оквира овог живота. Али ми се слично дешава кад и кад и у позоришту, у доба између два чина, кад ме који колега подсети на овај обичан свет; онда, госпођице, онда сам за тај тренутак престао бити глумац и постао сам човек, као што су и други људи.

— То је све лепо, господине, рече опет Драги-

ња, али ми нисте одговорили на питање, а то је, у ком се свету боље осећате, у овом нашем, или у оном вашем?

— Да се не осећам на позорници добро, и, у тренутку кад сам на њојзи боље него у обичном свету, не бих отишао био никад међу глумце, рече Дражић после мале почивке, а не бих за цело ни остао глумац. Ја најбоље знам, да је овај наш глумачки живот скопчан са разуверењем, да је производ уображеног бољитка, и да се ни на једном пољу тако сурово не додирују лаж и гола истина, као на глумачком пољу. Али ми то не осећамо, јер нећемо да осећамо. Један неће или не може с тога, што је идеална тежња његова јача од обичних потреба; други пак с тога, што му се чини да је лакши посао бити комедијаш него ратар, занатлија или трговац. Онај приноси жртве свом идеалу, овај комдитету, лењости.

— Зар има и таквих? запитала Драгиња чисто зачуђено.

— Такви су у већини, госпођице. Да од куд би било толико лоших глумаца, или, у најбољем случају, толико глумаца-занатлија! Обазрите се само по нашој дружини, па ћете видети, да је већина млака, индиферентна не само према усменим примедбама старијих и претпостављених, као управитеља и редитеља, него и према критици, према штампаним примедбама и замеркама. А који се глумац не осврће на то — било сад оправдано или не — од тог неће никад бити ништа.

Драгиња није одговорила одмах на Дражићеве речи. Њојзи је пала на ум последња критика у „Заточнику“ па онда она поправка у истом листу; али се није усудила, да и једном речи поведе разговор о њојзи, шта више, било би јој и неугодно, да је Дражић почео да говори о тој критици. Али ћутао је и он о том, и тако пређоше обоје постепено на други разговор. Драгиња је тек сад почела да схва-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

та Дражића и као човека. Била је у себи уверена да је скроз племените душе, да срећу налази у изабраном позиву свом, и — да њу не љуби. То последње сневеселило ју је јако, и она би се можда или речима или бар погледима одала, да није у тај мах приступио к њима Лукић, и тако не само разговору него и мислима њеним други правац дао. Он је замолио Дражића у име целог друштва, да декламује нешто, било ма шта, али тек да декламује.

— Госпођица Путникова обрекла ми је већ, да ће отпевати коју песму, настави Лукић, тако исто и госпођица Јулка, а ви ћете нам, госпођице — и ту се Лукић окрене Драгињи — нешто одсвирати на клавиру. Госпођица је уметница, рече Лукић с неким нагласком Дражићу.

— Доктор прецењује моје свирање, рече Драгиња; али, не марим, свираћу, кад је већ друштво тако расположено.

— Та знао сам ја, да ми нећете одрећи, рече Лукић, него да ћете прихватити жељу нашу.

Међутим се већ прочуло, да ће у обичном току такве вечерње забаве бити и нешто промене, да ће бити и певања, и декламовања. Услед тога се почело и друштво друкче да групира и напослетку су били сви за великим столом.

Дражић је приступио домаћину, и запито га је, да ли има песме Лазе Костића.

— А ко њих нема! одговори овај. Но, то би било лепо! Сад ћу вам их донети. — И неколико минута за тим имао је Дражић Лазине песме, и почео је по њима да тражи ону, коју мисли да декламује.

Док је Дражић тако по књизи тражио, дотле је Мара Путникова отпевала једну арију из „Сеоског доле“. Већини гостију била је та глума непозната, али се ипак обрадовали више чилом и свежем гласу певачице него можда извезбаности њеној у певању и самој арији. Јенковој се композицији не може одрећи вештина; али некако они отегнути гласови нису доликовали загонетном карактеру, који је Мара приказала. Тако је било бар мњење већине гостију. Но ипак је госпођица Мара добила заслужени аплауз, тај тако нужни зачин у животу глумаца и глумица. Мара се и лепо захвалила, и баш се видело, да је задовољна. А Милић опет није могао на ино, већ је китњастим речима наздравио њојзи, као најбољој певачици у позоришној дружини. Мара му се захвалила таквим погледом, какав од ње још није добио, и да је Милић био мање озбиљан човек, можда би се дао и запети од тог тако примамљивог погледа.

Сад је ступио Дражић на среду. У руци је држао књигу, намести се мало, и онда поче да де-

кламује „Минадира“. Са неописаном нежношћу, са неодољивим жаром, са неисказаном трагичношћу у гласу и нагласку изнео је пред госте ту красну песму. Тишина је владала у соби, нико није скидао очију с њега а кад је довршио, дрхтала је чиста суза у оку Драгињином. Она му се није захвалила као остали гости: бурним речима, она га је само погледала, тако одано, тако пуно осећаја, да се Дражић и нехотице тргао, кад се окренуо и њојзи, да јој се захвали. Осетио је, како је нека врела струја из ока њеног пројурила срце његово. За тим се олако поклони свима и одступи корак натраг. Нико није приметио ту наглу промену у Дражићевом понашању, нико осим једине Љубице, али она се само насмешила, јер се сад баш уверила, што је још пре неки дан тек само слутила. Да, она се само насмешила, што је тако извесно сазнала тајну своје другарице; али њен осмех био је благ, и да је Драгиња са тог осмеха могла прочитати истину, не би се за цело уплашила, јер тај осмех није показивао ништа друго, до пријатељског саучешћа. Обоје, и Драгиња и Дражић, беху тако обузети својим мислима, да на певање госпођице Јулке нису ни назили, шта више, Драгиња је била чисто изненађена, кад јој је приступио Лукић и понудио се, да је одведе до клавира, јер сад је ред на њу. Она устаде драговољно, седе за клавир и брзим прстима пређе неколико пута преко клавијатуре. Друштво је већином остало за великим столом, само је млађи свет ушао за Драгињом. Дражић је себи изабрао место у кутићу неком на страни, од куда је свирачицу могао видети, а да га ова не види. Драгиња је свирала на памет. Свирала је ванредно, и можда у свом веку није у своје свирање улила толико осећања и толико уметности, као овом приликом. И сама се занела при свирању. На Дражића је та појава утицала на ванредан начин. Нешто га је привлачило к лепој свирачици, али свагда, кад год би хтео да следује свом осећању, задржало га остало друштво од тог, и он је остао миран у кутићу свом, и није се макао ни онда оданде, кад је Драгиња довршила, и кад су се остали гости гурали, да јој се што пре захвале на том уживању. Тек онда, кад се разишли сви из собе, и кад су се опет нашли за великим столом, показао се и он. Лагано, чисто несигурним корацима, приближио се Драгињи.

— Дозволите ми, госпођице, рече тихо и одмерено, да вам се захвалим и ја на ово неколико сретних трепутака, који ће се продужити далеко, далеко у будућност живота мог.

Драгиња му није одговорила одмах; али онај зрачак, који је севнуо из очију њених, говорио је

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

за њу много, можда и сувише. Дражић је схватио тај зрачак, те му изгледаше као сјајна зора на уранку лепшег дана. Ватрена, глумачка нарав његова стварала је себи већ у напред читав низ најсретнијих тренутака. Он је осећао, да Драгињу љуби, и чисто се стресао под недољивом навалом те љубавне бујице; али је у исти мах и осетио, да и Драгиња њега љуби, и нека милокрвна језа пређе му кроз све осећање... он би најрадије сад клекао пред њом и казао би јој све, што тако силно осећа; казао би јој речима, које му шапуће рођено срце — та никад у свом веку није могао бити тако искрен, као што би био у том јединственом тренутку! Но у том тако опасном часку пробуди га Љубичин глас, која је дошла, да их позове у другу собу, да и старци честитају Драгињи на красном свирању венном. Дражић се трже и нагло ступи корак на траг, а Драгиња је, рука у руку са Љубицом, отишла тамо, камо су је звали. При одласку свом није погледала на Дражића; али њему поглед не би ка-

зао ништа новог, ван опет оно, што је знао извесно. Кад је подигао главу, био је у соби сам. Шта га се даље тицало друштво! Лагано, крадом, тражио је свој шешир и горњу хаљину, и тако се исто лагано извукао из друштва. Није био у стању даље да седи тамо. Самоћа, и то ова нема ноћна самоћа била му је од потребе. Лагано, и не мотрећи куда иде, корачао је кроз улице, час кроз једну, час кроз другу, док се напослетку није нашао пред Драгињином кућом. И сад, ту, задрхта нешто у њему. Прозори у првом спрату беху осветљени, а из једног је гледала женска глава — Драгиња. Дражић се повуче у сенку и стаде гледати у тај прозор, у чијем се оквиру показало умиљато девојче то. Он у тај мах није мислио ништа, јер све, што је у њему живело и бдило, бехе спојено са оним лицем, са оним очима тамо, што су тако сањалачки гледале по усамљеним улицама или по загаситом, звезданом небу....

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ УПОРЕЂЕНЕ СА БУГАРСКИМ.

(Наставак)

поменимо још водене виле. Ове виле назива наш народ двојако: морске девојке или диклице, које су на пола девојке и увек су у води, особито у мору, и: поводкиње виле, јер живе у рекама и језерима и бунарима. Из њих радо изилазе као са свим беле и лепе девојке. Ове су виле мал не увек злобне и зле. Оне маме младе и лепе момке на воду, не да им што добро учине, него да их увуку у понор, откуда се нико више не враћа. На јасној месечини изилазе из воде, која се одмах сва узбуди и запенуши, а виле онда скачу и играју се по бреговима. Више пута како којег човека спазе с оне стране воде, толико нарасту, да могу једним кораком и највећу воду прекорачити. Више пута купају своје чедо, или баце што год у воду, и тим ју отрују, па ко би после пио те воде, морао би одма умрети. О том се пева у народној песми:

Преља на вилину бунару.

Свилу прело злато материно,
Свилу прело, 'бришим препредало;
Кад је злату жеђца додијала,
Баца прељу под зелену јелу,
А вретено у зелену траву,
Па отиде, да водице пије;

Ал повика нешто из бунара:

„Не иш, злато, одовуд водице;
„Овдје вила чедо окуцала,
„Да је мушко, не бих ни жалио,
„Већ је женско, не било јој живо.“

Секула и вила

(у Рису пјевају момци играјући у колу.)

Шатор пење Угрин Јанко
Украј Саве воде ладне
На вилино игралиште,
На јуначко разбојиште
И на вучје вијалиште;
Док ето ти б'јела вила,
Угрин Јанку говорила:
„Ход отоле, Угрин Јанко!
„Не пењи ми шатор тудар;
„Ако запех стр'јеле моје,
„Устр'јелићу тебе, Јанко.“

Или зар може бити љуће пакости и злобе, срдитости и љутине, него што је, како већ споменусмо, осетио Марко Краљевић од бродарице виле, кад је замутио језеро, а рекла му вила из облака:

„Ал се чувај замути' језеро,
На њем спава бродарица вила,

Острвац јој по језеру плови,
Зло јунаку, који је пробуди,
И који јој замути језерце,
Јер узима тешку бродарину,
*Од јунака оба ока црна,
А од коња све четири ноге.*"

Али Марко ништа не хаје за то, па шта би? Кад се вила пробудила и загледала воду узмућену, одмах улови четири напрснице змије, и седмака јелена (од седам година), заузда га змијом, начини од две змије ремење за узду, а четврту змију узе место шибе, седне на јелена, па терај за Марком. Чим га стиже, бој замете, и већ Марко клечи пред вилом, а ова се почела смејати његову јунаштву, кад ал се покаже посестрима му вила облакиња, помогне му и тако убије водену вилу, како је већ пре описано.

Такових приповедака доста има у нашем народу о другим јунацима. У Далмацији приповедају, да се могу видети све три по три водене виле на морској обали, како играју коло и грозне клетве изричу. Оне могу подигнути буру, вихар, тучу и кишу. Кад би се на пучини морској брод поломио, онда би их човек могао видети, како скачу од једног вала до другога, и газе запенушену воду.

Не могу ли на послетку водене виле саме зла учинити, јер не знају за што би, онда само вребају људе, да их међу собом посвађају, па да опет буде зло. Тако се пева у народној песми: „Мујо и Алија“, како су та два брата дивно живовали, а виле то нерадо гледале, док их нису тако завадиле, да је Мујо повадио ханцара и Алију на срце ударио. Кад је у повратку угледао гаврана без деснога крила, упита га:

„А како ти, црна тице врале!
Но му тица писком одговара:
„Мене јесте без крила мојега,
„Као брату, који брата нема,
„Ка' и тебе без Алије, Мујо!“

врати се натраг брату, који лежаше код језера, но у том је већ душу испустио:

Кад то виђе Мујо Туре младо,
Од појаса ханцар повадио,
Њиме своје срце прекосио.

Такове су ето водене виле. (Ко жели више о вилама читати, може наћи и у „Аркиву за повјесницу југословенску“ I. стр. 86—104. што је писао Иван Кукуљевић)

У поменутој књизи браће Миладиноваца каже се, да и Бугари, као и многи Словени,

знају за виле. Па као што ми знамо за добре и зле виле, тако знају и Бугари, називајући их самовилама, које живе по планини и воле много да играју оро (коло). Оне су посестрима великим јунацима, и у нужди им помажу и спасавају их од смрти.

Осим ових имају Бугари и зле виле, а име им је: Јуди, Стији. То су жене са дугом косом, које живе у рекама и језерима. Када виде кога, бацају у воду косу и у њој тога уплету и удаве. Каткад излазе на брег и чешљају косу своју. Живе у дубоким местима и изворима. Тако пишу браћа Миладиновци о вилама у бугарском народу. Но осим вила планинкиња и поводкиња имају Бугари и вила облакиња или оних, што живе ни на небу ни на земљи, него као у ваздуху. То нам потврђују саме бугарске песме, н. пр. у 3. песми споменуте збирке Миладиноваца:

Самовилско дзидзање (зидзање).

Град градила Самовила
Ни на небо ни на земљи
Туку (него) така *под облака.*

По овоме се дакле види, да је то вила облакиња. Осим те још је једна песма по реду 10. и у њој је градила Самовила „вито кале“ ни на небу ни на земљи, само што у обе песме нису оне добре за људе, јер увек у том жртве људске траже, па да саграде оно, што желе.

Виле горске или планинкиње зле су као и у нашим народним песмама, јер се у бугарској народној песми по реду 8. пева:

Прошета се Дона,
Размета се она,
По поље широко,
По друми широки,
Крај дрво јаворо;
Под дрво то седе
Седе лудо младо.
От далеко вика
Вика се провика (провиче):
„Врни ми се, Доно,
Врни ми се, мила,
Немој ми си иди
Овде под дрво-то;
Оги (јер) ќе загиниши
Млада и зелена,
Ту ми си има
Седуги Самовили
Љулка си врзуват (љуљају се)
Тебе ми те чекат.“

Чим то чула Дона, оде матери и каже јој, шта јој је речено, те матери наручује, какав гроб да јој прави и како да ју сарани. (Ова песма, како изгледа, није довршена.) У другој опет песми: Неда и Самовила, ишла је Неда на воду у планину, да опере руво, и да у чисто обуче своју браћу. Набаса на жуто цвеће самовилско (самогорско), напије се ладне

воде и погази цвеће, а виле од ње за то искале црне очи. Водене виле, како рекосмо, зле су и опасне и код Бугара. Тому нам је доказом бугарска песма: „Ангелина и морска Самовила“, која је љубила Ангелининог брата. Зато она оде вили у гору и лепо јој рече, да јој пусти брата, а вила се толико наљутила, да јој је брата измрвила. (Наставиће се.)

КАКО ЈЕ УНУТРА У ЗЕМЉИ.

ОД М. ПЕТРОВИЋА

(Свршетак.)

Олико се слажу тешки метали и силикати у мери топлоте, коју требају да се истопе, тако се исто јако разликују међу собом по њиховој посебној тежини или густини. Док тешки метали имају знатну посебну тежину, која код неких од њих долази до 20 и преко 20, не износи она за силикате више од 2 или нешто мало преко тог броја. Важно је, да се има на уму тај одношај између тешких метала и силиката, јер само тако разумеће се поредак, који заузимају та тела у грађи наше земље.

Чим су нека тела у магми очврнула и из ње се оделила, бивала је густина заостале магме све мања и мања. Како су тела, која су најпре и прилично у исто доба чврнула, били тешки метали и силикати, то је густина свагдање магме заостајала у опште иза густине тешких метала, који су се из ње оделили, али је остајала увек знатно већа од густине силиката, који су из ње изашли. Последња тога одношаја била је, да су тешки метали, чим су очврнули, као тела тежа од магме, тонули у истој. Истина да су они са спуштањем долазили у све топлије слојеве магме, али за то се они ипак нису по ново истопили, јер што дубље бивао је и притисак већи и тако су тешки метали, кад су једном на површини очврнули, без застајања тонули у магми и зауставили су се истом у њеној средини, где су на тај начин начинили прву чврсту језгру наше земље.

Другачији је био удес силиката. Пошто су они били лакши од магме, остајали су као чврста тела на њеној површини и начинили су мало по мало прву чврсту кору наше земље.

Тако је земља чврнула изнутра и споља. Унутра су се купили тешки метали, споља силикати. Процес је тај све даље напредовао. И језгра и кора непрестано су јачале. Најпосле је морао преостати саразмерно танак слој магме између чврсте језгре и чврсте коре.

Магма у том слоју имала је већ много мању густину, него првобитна магма. Саставци њени морали су бити како још заостали тешки метали, тако и неки елементи силиката, који још нису ушли у чврсту спољашњу кору и то уједињењима, којих се густина налази у средини између густина једних и других. Кад посмотримо минерале на земљи, онда ћемо наћи, да од свега познатог нам камења *оливини* најбоље одговарају том увету. Не само да густина оливина лежи између најмање густине тешких метала и густине силиката, него се као доказ, да се то камење налази у знатнијој дубини у земљи, може сматрати и то, што га нигде нема у горњим наслагама наше земље. Ако узмемо, као што геолози опште мисле, да се земљина кора састоји поглавито из гранита, онда је оливинима место још испод тог гранитног слоја. Тако се оливин редовно налази у базалту, камену, који је свакако испод гранитног слоја избио на површину земље. На сваки начин је оливин јако распрострањен камен унутра у земљи и по свему, што о њему знамо, можемо закључивати, да се из оливина састоји онај слој унутра у земљи, који дели металну језгру од силикатне коре наше земље.

Остаје нам још, да кажемо, у каквом се стању налази данас тај средњи слој у нашој земљи. Ако је земља већ скроз и скроз очврнула, а за то говоре јаки астрономски разлози, онда мора и слој оливина бити у чврстом стању. Неки опет мисле, да се он налази још у стању, које је прелаз из течного у чврсто, да је т. ј. као тесто. Било овако или онако, свакако је тај слој наше земље последњи очврнуо. С тога се он налази најближе температури топлења, најлакше је топлјив од свих других слојева. Саразмерно мали прирастак топлоте довео би га опет у течно стање. Али то исто могло би да се догоди и попуштањем притиска или кад неки део тога слоја дође покретањем до вишега места, на ком је мањи притисак.

А бивају ли таква покретања у нашој земљи? Бивају непрестано, јер се земља непрестано хлади и због тога и скупља. У том скупљању морају делови унутра у земљи једно друго да стискују и лако је замислити случај, да се тим стискавањем са страна који део чврсте коре нешто у вис подигне. Али у том часу престао је дојакошњи грдан притисак на масу под тим местом; с тога прелази та маса одједаред и насилно у течну стању и у том се уједно и растегне. Тако може опет да се појави повремено магма у чврстој земљи. Она покуља одмах у пукотине између разметнутих стена, градећи рудне жице и ходнике, или ако је много, избија и на саму површину земље, што се у редовним приликама збива на вулкане у виду усијано-течне лаве.

Слична појава посматра се и на гајзирима, што се у тако великом броју налазе на Исланду, Њу-Селанду и у Калифорнији. Пара, коју избацују гајзири, налазила се у извесној дубини у земљи као течна вода, која је била топлија од 100 степена, али због притиска стуба воде над њом није могла да прелази у пару. Чим се сад та вода мало у вис помакне, постане одмах притисак слабији, вода по-

чне одједаред нагло да кључа и гајзир да експлодује. Ништа се не противи немогућности те појаве и на граници између чврстог и течног стања. Збиља су и вулкански избацаји исто тако ритмички као и експлозије гајзира.

Дакле ни куљање лаве на вулкане, ни растење топлоте унутра у земљу не доказују још, да се наша земља састоји унутра из течне масе. Све те појаве могуће су и кад узмемо, да је наша земља скроз чврста, за што говоре важни физикални и астрономски разлози и што је сасвим у складу и са Кант-Лапласовом теоријом, с којом су везане све наше представе о постанку и развоју наше земље.

Мњење, да је земља сасвим очврснуто тело, не противи се — и тим да завршим — ни сликама маште, која је од вајкада тражила у утроби земље нечувена блага. Јесте, оно је тамо, у средини земље и око ње скривене се непрегледне масе злата и сребра, као ослонац и носилац за тле, по ком ходимо. Али људима није на жалост дано, да то неизмерно благо потраже у његовом богатом мајдану, само духовним оком можемо да га гледамо у светлости науке тамо далеко доле у недогледним дубинама.

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

МЕЂУДНЕВИЦА. Писма, приче и слике из живота у Србији. Написао М. Ђ. Милићевић. У Београду, у краљевско-српској државној штампарији 1885. Коло мале 8^о. Страна 325 (са двоструком 288. стр. 327) — Цена је књизи 2 динара или нашег новца 1 фор. а. вр.

Ето, тако се зове та најновија књига нашег највреднијег *књижевника народног*, М. Ђ. Милићевића, која, као што на зачељу књизи пише — сад баш на свет изађе тамо у краљевству Србији.

Шта је то *Међудневица*?

Биће, да многи не знају тој речи значења; нек не буде дакле на одмет, да вам најпре ту реч протумачим.

Међудневица (у нас у Банату веле у множини: *међудневице*) јесу оне три недеље дана између Госпође велике и мале, т. ј. од 15-ог августа до 8-ог септембра, сваке године.*) И како су то од год до год дневи за одмарање није само ђацима и учитељима, него однекле и чиновницима, а чиновник је

*) Види Вуков Речник стр. 351. Него могли бисмо подметнути и ово значење тој речи *међудневице*: по немачки *die Mussestunden*, што би у нас рекли онако српски-варошански: Часови одмора.

и писац књиге ове: то ће онда бити и најновија работа ова књижевна вреднога М. Ђ. Милићевића рад му за дана одмора, као што доиста трага тому има у књизи овој

Што се упустисмо ето с почетка приказу овом свом у тумачење имена књизи, хтедосмо тим нагостити, како вредни књижевник овај и свој одмор вољно приноси, да привреди књизи српској и књижевном напредовању у нас.

Еда би се бог-да и други на-њ угледали!

Књига „*Међудневица*“ М. Ђ. Милићевића — свака ће и сам видети, ко је у руке узме и прочита — јесте књижевно зрно бисера једно више у дугом, предугом низу сличних, дивних работа књижевних истога писца; ова је опет огледало, у ком се огледа и из којег избија на видик и на знање чисти, прави живот народа нам тамо у оних крајевих по краљевству Србији, куд још, по доброј срећи, није преким путем, напречац доспела вајна просвета са запада. Књизи овој још посебице цену диже, што нам у њој прибра писац мал-не цигле слике и прилике из новосвојених крајева старе некад царевине српске а дојучерашње раје султан-кану од Стамбо-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ла. Са тих разноликих слика и прилика свака ће спазити, како сила и варварија турска не могаде ни за толика века потрети у души српској особине српске и врлине!

А да не дуљимо на широко разглагоља свог — дај да места овде начинимо часком њему, писцу самом, да се из његових рођених речи види, шта је књизи овој смер и шта у њој има за прочитање и сазнање: „Ево ме опет међу вас — наговести писац у огласу ове књиге своје — драги познаници, да се иоразговарамо, да се иошалимо, да се насмејемо, и да се — иоразмислимо!... у Међудневицу уносимо разне појаве из народног живота; уносимо шалу и пошалицу; а ако се у којој шали нађе повећи део истине, од тога никога глава неће заболети. *Међудневица се не иружа преко граница лених српских земаља; она не излази из оквира народног живота*: она описује појаве, слика слике, које су или накит, или руг, или просто обележје народном животу. Она се радује у радости нашој, весели се у весељу нашем, тугује у тузи нашој; чак и ране наше испира или благом сузом учешћа, или љутим млазом шале и подсмеха: које кад брже лечи! Може се нека прича, или нека белешка, учинити неком и опора; али зато не могу бити крив ја, који причам, или бележим, него живот, који тка таку тканицу.“

И то своје обећање испунио је писац у књизи тој ево у овим чланцима, које краћим које дужим — и ми их ето поименце бележимо ради лакшег прегледа:

1. *Стара писма из нових крајева. Писмо I. од Београда до Параћина. Писмо II. од Делиграда до Горице. Писмо III. о Нишу и о Нишевљанима. Писмо IV. о Турцима.* — 2. *Драга дражја од вере.* — 3. *Путешник у Космају.* — 4. *Први штап.* — 5. *Несрећа од самоће.* — 6. *Низ сећања: Са сабора — Из суда — Из двора.* — 7. *Неколике новине у Србији.* — 8. *Хајка.* — 9. *Керга.* — 10. *Под орасима.*

У то десет одломака, ил управо у петнаест на броју — уведе нас вредни књижевник тај: у оним писмима својим најпре у лепе крајеве данашњег краљевства Србије, од Београда до Ниша, казујући нам у кратко, што је најпрече да сазнамо онуд по науци географији и етнографији. То исто учини он и у одломку у броју 7. у „Неколике новине“, које је, узгред рећи, и зарад допуне местимице великом делу његову: „Кнежевине Србији“ и т. д. У оним другим, право вели, сликама — изнесе нам писац чист овејани живот народа нашег, онакав какав је, казујући то све разговетно и лепореко, како мало ко у нас уме у књизи да беседи, додајући,

где је год затребало, своја красна размишљања; исто тако цртајући лепоте места и крајева, да их, мислиш, очима гледаш на доистанек ј слици каквој уметника којег сликара на гласу. Ово двоје и једно и друго прави је зачин прекрасном, свеколиком причању и казивању слика и прилика у књизи тој.

Кажу: вештина је згођена и погођена природа божја; уметник је, вештак је, било које врсте *лених уметности*, ком је богодано, ту моћ духа и дара божанског да у својој власти има и на свет изнесе и прикаже другима. Вештина се огледа у малоти исто тако као и у великоћи.

Применимо-ли мисли овеи речи на казивање и причање М. Ђ. Милићевића — без зазора рећи сме-мо, да је он прави уметник у овом свом послу књижевном. Суд овај суд је и многих других у нас судија и припознавача приповедачког рада М. Ђ. Милићевићу.

У слици, број 6. онде, поименце: *Из двора* (страни 234—248.) приказан је ено бесамртни кнез-мученик Михаило онако дивно и изнета нам блага слика његова — мислиш, кад читаш, очима својим гледиш тога светлог, никад непрежаљеног владоца земље Србије. У приповетци: *Драга дражја од вере* (на страни 127 и т. д.) сасма истински нам нацрта писац речма три архијереја српска и суд им „брату свом по Христу“ владици *Гарви* (без метатезе, праметнутог слова: *Гаврилу*.) Ко је, ма и једанпут само прилике имао те људе да види и с њима коју да проговори — рећи ће: Е ништа друго, већ само казати их по имену, па да их свака позна по тој слици и прилици. Не можемо на ино, да не наведемо овом приликом две три о тумачењу речи *брат по Христу*, како то писац казује на страни 123. ево од речи до речи:

„Три архијереја, три по Христу брата, седе и суде четвртном архијереју, своме брату по Христу.“

У људским језицима има доста речи, које гласе једно а значе друго; али ће их бити мало, у којима би то двоје било толико суиротно, као што су суиротни глас и значење у речи *брат међу калуђерима!*

Калуђери се зову *браћа*, а нису ни од једног оца ни од једне мајке; зову се *браћа*, а чим метну на главу црну капу, одмах пресеку везе са својим иретцима, отуривши чак и презимена оцава својих; зову се *браћа*, а живе не само као да нису *браћа*, него као какви злотвори!

Само се у манастиру може десити, да болестан брат сву драгу ноћ скачава од жеђи зато, што му је „брат“ (не било га!) у вече навалице преврнуо крчаг с водом; само у манастиру може да се види, како болестни брат издише, а здрава браћа извлаче испод њега погелу, и амиају му под мишицама, да

не буде сакрио коју црквицу, те да му је братски зграбе! Само се у манастиру може наћи „брат“ настојатељ, који ће одсећи с нове куће нови красни балкон, само зато, да, заједно с балконом, уништи и зачелна слова од имена своје умрлом „брату“ игуману, који је и кућу и балкон градио; само у манастиру „брат“ ишчунава из чесме записну плочу, да угре име „брату“, који је у манастиру довео воду, и напојио жедну лењу „браћу“!

Какви су, док су монаси, такви су махом, и кад су јерарси: зову се „браћа по Христу“, а махом живе као злотвори „Христа ради“!

Ено погледајте! У оном сабору седе така три брата, и суде четвртоме брату!...

Тако казује М. Ђ. Милићевић за калуђере тамо, што-но реч: „у Трему — јесу-л тако и у Срему“ да бог-ме, није овде пута ни места, да се то надовезује. Него, душа ваља, знамо ми и признајемо, било је, па биће и данас међу калуђери и људи честитих и ваљаних.

Али, дај да се вратимо к приказу и изређамо још где-што летимце рад прегледа и огледа.

У броју 4. *Први штап* (стр. 181—187.) — износи нам писац радост ђака, кад положи испит зрелости, па час пре похита, да купи штап, да се њим поштана без потребе; па и злурадост опаку, како ђаци после испита тога не умеју да се захвале учитељима својим боље, него кад учитељ мимо њих прође: да му ни капе не скину! Па додаје на то и лепу поуку очинску.

У броју 8. *Хајка* (на стр. 276—278) изведе писац пред читаоце чудног старца пчелара у пчелињаку, који ни сам не зна година века свог, а од младости живи сред горе и планине, и још чуднијег ортака му, *смука*, змијурину једну дебелу а хват и по дугачку, за коју старац вели, да јој је до седамдесет година, те му чува пчеле и кошнице. У броју 1. у писму IV. приказује нам М. Ђ. Милићевић Турке, који се не иселише из крајева српских — „Турке, вели, који су некад претили Бечу, који су заповедали Будиму, и који су Београду наденули име: „*Кућа од рата!*“...

Па, де прочитајте, како ти Турци мисле о свом садашњем стању:

„*Ова је земља била ваша — говоре Турци тамошњим Србима — ви сте у њој царовали пре нас. Ваши стари нису умели чувати својега царства: погрешили су, и Алах је узео царство од њих, и дао га нама, Турцима. Докле су Турци радили како Алах заповеда, царство је било њихово. Али и Тур-*

У Новом Саду, о Сретенију 1885.

ци заборавише закон Алахов, погрешилише; и, ето царство се узима од нас, и враћа се вама!“...

Писмо ово своје завршује писац дивном и прекрасном приповетком љубавном о лепој Туркињи *Зулејци* и *Костаћи-ефендији* — приповетком, која достиже лепорекешћу и низањем мисли и осећаја, рећи ћемо без зазора: на приповедачке висине Ђуре Јакшића!*

Нека је ово и оволико довољно за приказ „*Међудневице*“ М. Ђ. Милићевића — за приказ. велимо; критичару пак просто било, рећи коју и више, и поље му у том широко.

Наговестисмо, како је писац ове дивне работе књижевне уметник у послу том, да му је ретко пара и такмаца било дојако у Срба-приповедача. Ко је досад, било шта с пажњом прочитао од ове руке књижевног рада М. Ђ. Милићевића, припознаће и сам, да је тако. Али је у књижевним делима вредног писца овог још једна замашнија врлина над врлинама — *красни, разговетни, сриски језик народни*, што-но рекао некад Даничић за Бранка: *језик српски народни чист као суза*. Сасма ретке оне неподобе језичке мимо свеколике красне лепорекости народне, по свој прилици биће да су, што но реч: *lapsus calami*, омашке из пера; на пример: *са свим васитног утицаја*. Стамена беше *слободна* (т. ј. удова); *опасност*; особите је *важности... њих ћу* (т. ј. Турке) *узети за предмет једног оделитог шима* и т. д.

Књига је ова, као и преходнице јој, добро дошла сваком и мимо забаве, са наговештене језичке врлине над врлинама.

У нас, на зло књизи нашој и развоју језичком, ето све већма маха отима, да речемо: српски језик *варошански, помодарски*, — туђег кроја и строја; чак и у књижевним делима писаца, која токорсе одликују пред светом наша учена друштва „наградама!“

У *Међудневици* М. Ђ. Милићевића наћи ћеш, није само лепореклу богаштину у реченицама и изрекама, него и обиље у речма појединце, којима многи и многи писац у нас ни помена до јако не знаде, него крпи и тавори се којекаквим надричењем и новоковањем речничким, а без потребе и. т. д.

Нека би дакле читачи у сласт читали, ако не другдаш а оно бар у *међудневицама* својим, кад доспеју, *Међудневицу* М. Ђ. Милићевића!

Међудневица се сама собом препоручује најбоље — те ту није од потребе ничије друге препоруке.

* Приповедач назва причу ову рапавом, те тим сам себи учини кривду највећу!

ЛИСТИЊИ.

ПИСМО УРЕДНИКУ.

Господине уреднице!

Допустите ми, да о једној по нас важној ствари проговорим коју. Ових дана је „Матица Српска“ по мишљењу нарочитог одбора решила, да издаје књиге за народ о трошку закладе Петра Кољевића. Тамо се каже, да ће се радови за ту библиотеку оригинални награђивати до 20 ф. по табаку, а преводи до 10 ф. Кад се зна, како је у нас лоше награђен књижевни рад у опште, то мора сваки књижевник да се зачуди једноме књижевном друштву, што за тако тежак рад, за популарисање науке плаћа 20 ф., а овамо јој је на расположењу леп капитал за то. Како могу бити са сваке стране добри радови, који су по табаку награђени са 20 ф.? који озбиљнији књижевник сме да се лати тога посла, кад је тако мала награда? Зар се не би боље одговорило истакнутој цељи, да је награда 50 па и до 100 ф. јер би онда било више радова на избору а и озбиљније би се радили?

Ваш поштовалац

Ж.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Панчеву.) Прошлим извештајем нашим забиљежили смо у кратко низ представа наше поворишне дружине, обећавши, да ћемо се скорим опет јавити, што ево сматрајући за пријатну дужност и чинимо. Х-та представа (ван претпл.) 20-ог јан. „Добрица и Миленко.“ Жалосна игра у 5 чинова, с певањем, написао М. Ван. Комад је ово, који давно већ гледамо на поворици нашој, а који ће се како са ваљаности своје, тако и са изврности приказивача још дуго на репертоару поворишном одржати. Са приказом поворишног особља потпуно смо задовољни били. Посета врло добра. — XI-та представа (у претп. 6.) 22-ог јан. „Ултим.“ Шаљива игра у 5 чинова, од Г. Мозера, превоо А. М. Комад је овај добар, мио са своје лепе пале. Приказ глумца беше врло добар. Ружић (Рихтер), Добриновић (Шенеман), Милосављевић (Шлегл) одржали су се на висини свог уметничког позива. Исто је тако хвале вредно приказивање Ружићке, Добриновићке и осталих. Посета врло добра. — XII-та представа (у прет. 7.) 24-ог јан. „Црни Доктор.“ Драма у 6 чинова, написао Анис Буржоа. Диманор, с француског. Драма је ова доста интересантна, пуна лепих драмских момената; још вишу јој цену и вредност подиже и даје приказ глумца. Ружић (Фабијан) беше ексцелентан у својој занета тешкој улози. Добриновић (Барбантан). Лукић (Андрија), Димитријевић (Сен-Лис) врло добри, одиграше на опште задовољство. Ружићка (Маркиза Рејнеријева) С. Вујићка (Павлина Рејнеријева), Л. Хаџићева (Аврелија Керадекова) потпуно су своје улоге схватиле, и врло добро извеле. Посета врло добра. — XIII-та представа (у прет. 8.) 26-ог јан. „Доктор Клаус“ (први пут), шаљива игра у 5 чинова, написао Адолф Ларонж, превоо Сава Петровић. Ми би ову шаљиву игру пре поворишном игром навести могли. И ако није у њој праве целине, и ако јој много што шта недостаје, то су је ипак приказивачи вештим приказом у многоме допунили. Ружић (Клаус) беше врло добар, исто тако Димитријевић (Макс Боден) и Лукић (Гричингер) а Добриновић (Љубовски кочијаш) и Ј. Добриновићка беху изврени.

Радујемо се, што Добриновић — као што он то кад и кад хоће — није у шаљивом приказивању претерао. И Ђурђевић (Герста) беше овога пута врло добар. Нека је само добре воље, труда и студије, па ћемо га скорим моћи као вредна и вешта глумца подравити. И остали сви нас задовољише. Посета врло добра.

— 0 —

(Чешко народно позориште у Прагу.) Пре некога времена давала се на чешком поворишту у Прагу први пут Вагнерова опера: Lohengrin и то с лепим успехом „Лохенгрин“ је певао талијански певач Раперта, певао га је чешки, доста разговетно према томе, што је тек од скоро научио чешки певати. Опрема је била необично сјајна, костими у стилу Мајнингенаца.

(Нов историјски комад од Колара.) Омиљени чешки драматичар Ј. Г. Колар довршио је нов историјски комад, коме је наслов: „Kvas krále Václava.“ Наше народно позориште има од истог писца на репертоару трагедију „Магелона“ у преводу Августа Шеное.

(Ладислав Мијержвински.) Као што смо јавили у првом броју овог листа, гостује Мијержвински сад по Немачкој. Славни је тај певач досад певао у Берлину, Липском, Држђавих, Вратислави и Повнању и свуда је поживео најлепше овације. Тако се већ прославио, да су увек распродана поворишта, кадгод он пева, ма да се цене повисе двоструко, гдегде чак и троструко. Месеца Марта певаће Мијержвински по дољој Немачкој а Априла ће десет пута изаћи на поворици бечке дворске опере. Ту ће осим улога, које је и лане певао, осим Маврика у „Трубадуру“, Арнолда у „Телу“ и Раула у „Хугенотама“, певати још и Едгарда у „Луцији“ а по свој прилици и Јована Лајденског у „Пророку“, Васка де Гама у „Африканци“ и Елеазара у „Чивуткињи“.

(Аделина Пати.) Априла месеца биће у Чикегу музичка светковина. Суделоваће и славна певачица Аделина Пати и певаће Елау у Вагнеровом „Лохенгрину“

(„Мајнингенци“ у Италији и Русији.) Интендант дворског позоришта војводе Мајнингенског Кронек уговара у Берлину са Рупертом Мохорчићем, агентом више талијанских поворици, да Мајнингенци од Децембра 1885. до Фебруара, евентуално до Марта 1886. пропутују Италију и да гостују у Млечима, Милану, Фијоренцији, Напуљу, Риму и Турину. У повратку би онда играли и у Трсту. Ове ће године Мајнингенци ићи у Русију и играти у Петрограду, у Москви а сврнуће и у Варшаву. За Петроград је ангажован и славни глумац Барнаји.

(Нов комад Јосифа Сигетије.) Јосиф Сигетија поднео је управи народног позоришта (népszínház) у Будимпешти нову шаљиву игру у три радње с песмама. Тај ће комад изаћи на поворици крајем овог месеца а главну ће улогу играти Илка Палмајева. — Сигетија је нашој публици познат; од њега је: „Стари бака и његов син хусар“ и „Вампир и чизмар“.

(Две сестре уметнице на виолини.) У Турину су прошле недеље први пут јавно се показале две млађане уметнице, Клотилда и Аделаида Миланоло и врло су лепо успеле. Старијој је 15 а млађој тек 12 година. Тетке њихове, сестре оца им, Тереза и Марија Миланоло, славиле се пре једно четрдесет година такођер као изврне виолинисткиње.

(Две сестре уметнице на харфи.) У току овог месеца приредиће две младе Напуљкиње, сестре Вирџинија и Банина

Барлоне, у Бечу неколико концерата. Обе су уметнице на харфи, инструменту, који је све то ређи у концертној дворани.

(Верешчагин у Бечу.) Славни руски сликар Василије Верешчагин отпутовао је пре две недеље из Петрограда у Париз, па се на путу задржао мало у Бечу. Ту је обећао, да ће концем ове године, свакако месеца новембра, у тамошњем „Künstlerhaus“ у изложити нове своје слике.

(Нова слика Мункачијева.) Михајило Мункачија нау-мио је, да као идућу слику наслика „Моцарта, како у кругу својих пријатеља крај гласовира пада“. То би био нан-дан „Милтону“ Мункачијевом.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Никола Беговић, прота у Горњем Карловцу, позива на претплату на књигу: „Српске народне пјесме (из Лике и Баније)“, које је он сакупио и за штампу приредио. Песме ће бити подељене у групе, да се лакше могу читати а и да омладина тако брже може схватити саму нарав народнијех умотворина. Ово су групе: I. Песме Ивањске; II. Песме побожне и наравоучне; III. Песме девојачке; IV. Песме гер-зовске; V. Песме сватовске; VI. Српска задруга; VII. Српска школа; VIII. Српска црква; IX. Песме детиње; X. Песме материне; XI. Причалице; XII. Јадиковка; XIII. Крсно име; XIV. Песме различне. — Скупљач обећаје, да ће затим издати и веће или јуначке народне песме а после и народне приповетке, пословице и загонетке, па српске на-родне обичаје. — У првој ће свесци бити преко двеста песама а свеска ће та бити готова до Бурђевадне о. год. Цена јој је 1 фор. а. вр. — Подузећу се томе од свег срца мора зажелити најобилнији одзив.

— Фердо Беџић (Федор Брестов) након је издати све своје новелистичке радове у посебном издању и то сваке године по једну књигу овим редом: 1 Роман: „Клетва не вере“, 2. Приповетке: „Случај или судбина“, „Монтеки и Капулети“, и „Перса“. 3. Приповетке: „Хајдукова драга“, „Лајтманушка депутација“, „Капетан Кативић“ и „Сан спа-ситељ“. 4. Приповетку: „Завет“ и још две нове приповетке. 5. Приповетку: „Вукићев мост“ и још две нове приповетке. Прва ће књига бити готова месеца фебруарија, онсегнуће 26 до 28 штампаних табака средње осмине а стајаће 1 ф. 20 н.

А Ф О Р И С М И.*

(Старо-грчки.)

Прави пријатељи су нам они, који звани деле с нама срећу, а незвани несрећу. *Димитрије из Фалира.*

*) Под горњим натписом, што значи кратке, од своје це-лине одвојене реченице, доносиће наш лист мисли, наче-ла, изреке и пословице знаменитијих народа старих и нових времена, извађене махом из дела најбољих њихових писаца. Те реченице показују у језгровитој краткоћи, како су мислили и како мисле сада просвећенији умови о човеку и свету, уопште о свему ономе, што нас већма занима и ближе нас се тиче, и по том није ни нужно потање докази-вати, како су важне и врло поучне те изреке за сваког По-чињемо овде са мудрим изрекама старих Грка. Ур.

САДРЖАЈ: Пуста тврдиња. (Јулије Варшањи) Превео Б. Бранчић. — Кнез у купатилу. Приповетка Јаше Игњатовића. (Наставак.) — Два анђела. Од Корнела Ујејског. С пољског Н. — Разни путеви. Приповетка Милана Савића. (Наставак.) — Најстарије српске народне песме, упоређене са бугарским, од Борђа Магарашевића. (Наставак) — Како је унутра у земљи. Од Мите Петровића. (Свршетак.) — Књижевност: „Међудневица“, оцена Алексан-дра Сандића. — Листићи: Писмо уреднику. — Повориште и уметност. — Књижевне новости. — Афорисми. — Читуља. — Библиографија. — Да што ми ти да! — Одговор уредништва.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уред-ништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.

Јеси-л силян, буди благ; свет ће те се мање бојати, али ће те већма поштовати. *Хилоп.*

Не тражи, да се догађаји управљају по твојим жељама, већ прилагођавај своје жеље догађајима, па ћеш бити срећан. *Епиктим.*

Пре но што почнеш заповедати, учи се слушати.

Солоп.

Власт ваља да се повери оном, који се о њу најмање јагми. *Платон.*

Кад се погледаш у огледалу на видиш, да си леп, не каљај те лепоте ругобом својих дела; видиш ли пак, да си ружан, то поправи ругобу свога лица лепотом своје душе.

Димитрије из Фалира.

Јеси-л богат, пружи руку сиромашу и даруј му његов део блага, које ти је бог поклонно. *Фокилд.*

О кад би сваком човеку могао отворити груди, па му ду-боко погледати у срце а за тим, затворив му груди, рећи, да ли ми је прави и искрен пријатељ! *Непознат.*

ЧИТУЉА.

У Букурешту је између 26 и 27 јануарија умро народни добротвор мајор Миша Анастасијевић у 88 години сво-га живота.

БИБЛИОГРАФИЈА.

Дан. А. Живаљевић. Један оригинал на нашој поворни-ци. (Листић из драмске књижевности). Београд. Штампарија напредне странке 1885. Стр. 48. Цена?

Пустањак цетињски. Скупљене пјесме Петра Петро-вића Његоша. Свеска 97. и 99. Народне библиотеке браће Јовановића у Панчеву. Цева 32. новч.

Општи земљопис за најстарије разреде народних шко-ла. Са особитим обзиром на Аустро-угарску монархију. Саставио Јован Благојевић, учитељ српске више девојачке школе сомборске. Друго поправљено и знатно проширено издање. У Сомбору. Издање књижаре Миливоја Каракаше-вића 1885. Стр. 130. Цена 36 нов. или 80 пара дина.

Барон Герц. Трагедија у пет рађања. Написао Емануел Бовђех. Превео с чешког Срета А. Поповић. Свеска 98. на-родне библиотеке браће Јовановића У Панчеву. Стр. 60. Цена 16 нов. или 35 дина. пара.

ДА ШТО МИ ТИ ДА!

(с латинског.)

Герка, па пошла за матер, а мати јој била мушкарац, Оца не имала та — хајд, ако погодиш: ко?

(Одгонетка у идућем броју.)

ОДГОВОР УРЕДНИШТВА

Милји Србовићу у Б. Ако вам је „Стражилово“ одиста „омиљено“ а ви, молимо вас, немојте урадити, што претите: „А нешто ћу друго у броју даљем“ — задовољни смо ми и са поздравом само. Доста нам је.